

1.

Jokainen teistä tuntee sen hillittömän surumielisyyden, joka valtaa meidät, kun muistelemme onnellisia aikoja. Miten lopullisesti ne ovatkaan kaikonneet, ja armottomammin kuin mikään muu etäisyys erottaa ajan etäisyys meidät niistä. Onnellisten aikojen jälkiloisteessa nousevat myös muistikuvat tavallista houkuttelevampina esiin; palautamme nuo ajat mieleemme kuin muiston kuolleen rakastetun ruumiista, joka lepää syvällä maassa ja ilmestyy meille nyt korkeassa ja henkisessä loistossaan kuin pelottava kuvajainen autiomaassa. Ja yhä uudelleen hapuilemme kaipaavissa unissamme kuin janoiset kohti menneisyyden jokaista yksityiskohtaa, jokaista poimua. Silloin meistä näyttää kuin emme olisi täyttäneet elämän ja rakauden mittaa piripintaan, vaikkei mikään valittelu tuokaan menetettyä takaisin. Voisipa tämä tunne toimia opaanamme jokaisena onnen hetkenä!

Ja sitä suloisempaa on muistella kuu- ja aurinkovuosiämme, mitä nopeammin kauhistuttavat tapahtumat ne katkaisi. Vasta silloin käsitämme, millainen onnenpotku ihmiselle onkaan elämä pienen yhteisön suojassa, rauha katon alla, kun voi nauttia aamuin illoin hyvästä keskustelusta ja ystävällisistä tervehdyksistä. Ah, aina liian myöhään ymmärrämme, millainen runsaudensarvi meille olikaan suotu.

Näin muistelen kiitollisena aikoja, jolloin elimme suuren Sataman läheisyydessä – vasta muistelemisen maana esiin aikojen taian. Tuolloin tosin moni suru ja vaiva näytti päiviamme synkentävän, ja ennen muuta olimme varuillamme Riistanvalvojan takia. Vietimme tästä syystä melko tiukasti säädeltyä elämää ja kuljimme kehnos-

sa kuosissa, vaikkei mikään vala meitä sitonutkaan. Kahdesti vuodessa paljastimme kuitenkin oikean karvamme ja otimme ilon irti elämästä – kerran keväällä ja kerran syksyllä.

Syksyllä heittäydymme viisaiksi viiniveikoiksi ja osoitimme yksissä tuumin kunnioitusta maukkaalle viinille, joka menestyy mainiosti suuren Sataman etelärinteillä. Kun kuulimme viiniviljelijäin leikkisiä huutoja viinitarhoista, punaisten lehvien ja tummien rypäleiden välisistä, kun pienissä kaupungeissa ja kylissä alkoivat viinipuristimet narista ja tuoreen mäskin käynyt lemu verhoisi pihat ja puutarhat huntuunsa, laskeuduimme majatalonisäntien, viinikellareiden ammattimiesten ja viiniviljelijäin luo ja joimme yhdessä viiniä mahakkaasta ruukusta. Siellä tapasimme aina iloista seuraa, sillä maa on rikasta ja kaunista, niin että aikaa jää myös huolettomaan toimettomuuteen, ja pilapuheita ja hyväntuulisuutta osataan pitää arvossa.

Niin istuimme illasta toiseen iloisen aterian äärellä. Näinä viikkoina kulkevat viinitarhojen naamioituneet vahdit aamuvarkaisesta iltamyöhään haulikkoineen ja luodikkoineen ympäri tarhoja jahtaamassa persoja lintuja. Iltahämärissä he palaavat mukanaan nipuittain viiriäisiä, pilkullisia rastaita ja lehtokerttuja, ja pian ilmestyykin heidän saaliinsa pöytään suurilla lautasilla viinilehviin upotettuina. Aterioilla söimme uuden viinin kera mielellämme myös paahdettuja kastanjoita ja nuoria saksanpähkinöitä, ja ennen muuta taivaallisia sieniä, joita etsitään metsistä koiran kanssa – valkotryffeileitä, hienostuneita korvasieniä ja punaisia keisarinsieniä¹.

Niin kauan kuin viini vielä oli makeaa ja hunajanväristä, istuimme pöydän ääressä sulassa sovussa rauhallisesti keskustellen, usein käsivarsi naapurin olalla. Mutta heti kun viini alkoi kypsyä ja sen maalähtöiset ainekset pääsivät esiin, heräsivät elämänhenget meissä mahtavina. Silloin käytiin loistavia kaksinkamppailuja, joissa naurun ase oli ratkaiseva. Niissä kohtasivat toisensa mestarit, jotka hallitsivat ajatuksen säilän kaikki liikkeet kevyesti ja vapautuneesti, niin kuin vain se jolla on takanaan pitkä ja huoleton elämä.

Mutta vielä enemmän kuin näitä hetkiä, jotka kiitivät säkenöivinä ohi, arvostimme hiljaista kotimatkaa puutarhojen ja peltoaukeiden halki humalan syvyyksissä, kun aamukaste oli jo kohonnut värikkäille lehdille. Kun olimme astuneet sisään pienen kaupunkimme Kukkoportista, näimme merenrannan loistavan oikealla puolellamme ja vasemmalla nousivat kuunvalossa Marmorijyrkänteet. Näiden väliin, kuin upotettuina, levittäytyivät viinirinteet, jonne polku sitten katosi.

Tällä tiellä punoutuvat muistomme kirrkaaseen ja hämmästyttävään heräämiseen, joka täytti meidät yhtäläillä kunnioituksella kuin ilollakin. Oli kuin olisimme nousseet pintaan elämän syvyyksistä. Niin kuin koputus oveen voi herättää meidät unesta, välähti tuolloin haltioituneen mieleemme hämärään kuva – ehkäpä pukinsarvi, jonka maajussi näillä seuduilla iskee pitkän kepin nenässä puutarhansa maahan, ehkäpä keltasilmäinen huuhkaja, joka istui aitan harjalla, tai meteori joka kipunoiden syöksyi taivaankaaren poikki. Aina jäimme kuitenkin seisomaan kivettyneenä paikoillemme, ja äkillinen kau-

hu pysäytti veremme. Tuntui kuin meille olisi myönnetty mahdollisuus nähdä seutu kokonaan uuden merkityksen valossa; katsoimme ympärille silmin, joiden on sallittu nähdä, kuin lasin läpi, maan alla loistavat kullan ja kristallin suonet. Ja kävi niin että meitä lähestyivät harmaina ja varjomaisina maan alkuhenget, jotka ovat asuneet seudulla jo kauan ennen kuin luostarikirkon kellot ovat täällä soineet ja kauan ennen kuin aura on maata murtanut. Henget lähestyivät meitä epäröiden, karkeilla, kuin puuhun veistetyillä kasvoilla ilme, joka oli selittämättömästi yhtä lailla iloa kuin pelkoakin herättävä; ja me tuijotimme niitä, keskellä viiniseutua, samalla kertaa kauhistunein ja liikuttunein sydämin. Hetken aikaa meistä näytti kuin ne olisivat halunneet sanoa jotakin, mutta pian ne kuitenkin katosivat kuin savu.

Vaitonaisina suoriuduimme sitten jäljellä olevasta lyhyestä matkasta Ruutakammioille. Kun kirjaston valo oli syytetty, katsoimme pitkän tovin toisiimme, ja äkkiä näin veli Othon kasvoilla suurenmoisen, säteilevän loisteen. Tästä ymmärsin, ettei kohtaaminen tiellä ollut suinkaan ollut mikään harhakuva. Sanaakaan vaihtamatta puristimme kättä, ja minä nousin ylös kasviarkistoon. Emme myöhemminkään puhuneet asiasta mitään.

Ylhäällä kasviarkistossa istuin vielä pitkään avoimen ikkunan ääressä suuren ilon vallassa ja tunsin sydämesäni, miten elämän kankaan kultainen lanka juoksi kiemurrellen ulos värttinältä. Sitten nousi aurinko Alta Planan ylle ja maa kirkastui täyteen loistoonsa aina Burgundin rajoille asti. Kesyttömät vuorensenämät ja jäätiköt säkenöivät valkoista ja punaista, ja korkeiden rantajyr-

känsteiden muoto heijastui kimaltelevana satamalahden vihreästä peelistä.

Terävän harjaräystään alla aloittivat mustaleppälinnut päivänsä ja ruokkivat toista poikuettaan; nälkäiset poikaset sirkuttivat äänellä, joka muistutti veitsenteroittamista. Meren kaislikkovoystä nousi ketjuna pieniä vesilintuja, ja puutarhoissa nokkivat peipot ja tiklit suihinsa viimeisiä rypäleitä viiniköynnöksistä. Silloin kuulin kirjaston oven avautuvan, ja veli Otho astui puutarhaan tarkastelemaan liljoja.

2.

Keväällä puolestaan heittäydyimme ryyppyporukassa narreiksi, kuten noilla seuduin on tapana. Sonnustauduimme kirjaviin narrinviittoihin, joiden röyhelökangas loisti kuin linnunhöyhenet, ja peitimme kasvomme jäykällä linnunnokkanaamarilla. Sitten pinkkaisimme narinjuoksua, kädet siipinä viipottaen, alas pieneen kaupunkiimme, jonka vanhalle torille oli pystytetty korkea narrinsalko. Siellä järjestettiin soihdunvalossa naamiaisnäytös; miehet esiintyivät lintuina, ja naiset oli pyntätty menneiden vuosisatojen loistotamineisiin. Naiset vikitelivät meitä soittoirasia muistuttavalla äänellä ja me vastasimme linnunrääkäisyllä.

Pian houkuttelivat meitä pienistä kestikievareista ja viinikellareista höyhenpukuisten marssit – kirjosiepon ohuet ja pistävät huilut, tornipöllön sirisevät sitar-äännet, metson humisevat bassojouset ja ne kitisevät posetiivi-äännet, joilla harjalintuparvi säestää pahanilkisiä värssyjään. Veli Otho ja minä naamioiduinme palokärjiksi, ja meidät nähdessään löi juhlakansa kauhoilla marssin taitia puisiin saaveihin, samalla kun me panimme pystyyn narrimaisia kokouksia ja oikeudenistuntoja. Näissä tuli juotua kohtuullisesti, koska meidän oli imettävä viini lasista ruokopillillä linnunnokkamme nenäreiän läpi. Jos kuitenkin päähämme uhkasi kertyä liikaa höyryä, virkistäydyimme kuljeskelemalla puutarhoissa ja kaupunginmuurin vallihautoissa, heittäydyimme myös tanssilattian pyörteisiin tai laskimme naamarimme kestikievarin lehtimajassa ja nautimme kevytmielisen rakkauden ilma-piirissä, suoraan kuvukkaasta paistinpannusta, burgundilaiseen tapaan valmistettuja etanoita.

Kaikkialta kajahteli näinä öinä, aina aamun kajastukseen asti, linnun terävä kutsuhuuto – hämäriltä kujilta ja suuresta Satamasta, kastanjalehdoista, viinitarhoista, paperilyhdyin koristelluista kondooleista, jotka kelluivat meren tummalla pinnalla ja jopa hautuumaan korkeiden sypressien välistä. Ja aina, kuin kaikuna, kuultiin pelästynyt, pakeneva kiljahdus, joka vastasi kutsuhuutoon. Tämän maan naiset ovat kauniita ja täynnä sitä siunaavaa voimaa, jota vanha Ruutipää* kutsuu lahjoittamisen hyveeksi.

Tiedättekö, eivät elämän kivut nostata kyyneliä silmiimme, vaan elämäntunto ja elämän villi täyteys kun niitä muistellemme. Niinpä soi syvällä korvissani tämä äänien leikki ja ennen muuta se tukahdutettu kirkaisu, jolla Lauretta otti minut vastaan kaupunginmuurilla. Vaikka valkoinen, kullalla reunustettu vannehame kätki hänen jäsenensä ja pitsihuntu hänen kasvonsa, olin jo puistokadun hämärässä heti tunnistanut hänet tavasta, jolla hän keinautteli lanteitaan astellessaan arvokkaasti eteenpäin, ja piilouduin juonikkaasti erään puun taakse. Sitten säikäytin hänet tikanpälätyksellä ja ajoin häntä takaa räpytellen samalla leveitä, mustia hihojani kuin lintu siipiään. Ylhäällä viinivainioilla, missä kohoaa roomalaisaikainen raunio, sain väsähtäneen ja värisevän saaliini kiinni, ja häntä käsistä puristaen painoin tulipunaisen naamarini lähelle hänen kasvojaan. Kun nyt tunsin hänen lepäävän otteessaani kuin unessa ja loitsun lumo-

* Suomentajan huomautus: vanha Ruutipää muistuttaa kovasti Nietzscheä.

amana, kävi minun häntä sääli, ja hymyillen nostin linnunnaamarin otsalleni.

Silloin alkoi hänkin hymyillä ja asetti kätensä keveästi suulleni – keveästi, niin että tunsin hiljaisuudessa enää vain hengityksen, joka kulki hänen sormiensa lomitse.

3.

Muutoin elimme Ruutakammioillamme päivästä toiseen omiin oloihimme vetäytyneenä. Kammiot ovat Marmorijyrkänteiden reunalla, eräällä kalliosaarekkeella, jollaisten nähdään siellä täällä äkisti nousevan viinimaasta. Ruutakammioiden puutarha muodostui kapeista penkeistä, jotka hädin tuskin mahtuivat kallionrakoihin, ja, kuten usein mehevillä viinimailla, oli puutarhan huterille muureille levittäytynyt villiyrtejä. Täällä kukki alkuvuodesta sinisenä kimalteleva helmililja, ja syksyllä ilahdutti meitä juutalaiskirsikka hedelmillään, jotka loistivat kuin punaiset paperilyhdyt. Mutta kaikkina vuodenaikoina kehystivät taloa ja puutarhaa hopeanvihreät ruutapensaat², ja kun aurinko oli korkeimmillaan, kohosi niistä väreillen pyöräyttävä tuoksu.

Keskipäivällä, rypäleiden muhiessa korkeassa lämmössä, oli kammioissa virkistävän viileää, koska niiden laattiat oli eteläiseen tapaan päällystetty mosaiikilla, mutta myös koska monet huoneet ulottuivat kallion sisään. Tähän aikaan päivästä lepäilin kuitenkin mielelläni myös terassilla kuunnellen, puolittain unessa, kaskaiden lasimaista laulua. Silloin saattoi puutarhaan yllättäen ilmestyä purjeperhosia, joita lensi villiporkkanan lautasukinnoille, samalla kun helmisisiliskot³ ottivat jyrkänten kivillä aurinkoa. Ja lopulta, kun käärmeenpolkujen valkoinen hiekka hehkui kuin liekeissä, työntyivät keihäskäärmeet⁴ hitaasti esiin ja peittivät pian hiekan kuin hieroglyfinauhat.

Me emme pelänneet näitä eläimiä, joita asui paljon Ruutakammioiden rotkoissa ja kuiluissa; pikemminkin ne soivat meille iloa – päivällä väriloistollaan, ja yöllä hie-

nosti soivalla vihellyksellään, jolla ne säestivät lemmeleikkejään. Usein käärimme vain hieman helmojamme ja astelimme niiden yli, ja mikäli saimme vieraita, jotka kauhistelivat niitä, nostimme ne jalalla syrjään. Mutta vieraiden kanssa kuljimme käärmeenpolkua aina käsi kädessä, ja usein vapauden ja tanssillisen varmuuden tunne, joka valtasi meidät tällä reitillä, näytti tarttuvan myös heihin.

Eläinten luottavaisuudella oli monta syytä, mutta tuskin olisimme tienneet niiden käyttäytymisestä paljoakaan ilman Lampusaa, vanhaa keittäjäärtämme. Niin kauan kuin kesää riitti, asetti hän niille illasta toiseen täyden hopeamaljan maitoa kalliiokeittiön eteen; sitten hän houkutteli eläimet esiin tummalla kutsuhuudolla. Silloin nähtiin kaikkialla puutarhassa loistavan kultaisia kehiä viimeisissä auringonsäteissä – liljapenkkiä mustassa maassa ja ruutapensaiden hopeanvihreissä lehvis- töissä ja ylhäällä pähkinä- ja seljapensaissa. Sitten eläimet muodostivat maljan ympärille liekehtivän tuliseppel- leen ja ottivat uhrin vastaan.

Tämän uhritoimituksen aikana oli Lampusalla jo var- hain ollut tapana pitää käsivarrellaan pikku Eriota, joka hennolla äänellään säesti kutsuhuutoa. Miten hämmäs- tyinkään kun eräänä iltana näin lapsen raahaavan mal- jaa ulos talosta, vaikkei hän vielä osannut kunnolla edes kävellä. Ulkona hän sitten löi maljan reunaan päärynä- puisella lusikalla, ja loistaen liukuivat punaiset käärmeet esiin Marmorijyrkänteiden rotkoista. Kuin kirkkaas- sa unessa kuulin pikku Erion nauravan, kun hän seisoi käärmeiden keskellä pihan kovaksi tallatulla savimaalla. Eläimet leikkivät hänen ympärillään puolittain pystyssä

ja heilauttelivat painavaa, kolmikulmaista päätään nopeasti sinne tänne hänen päänsä yläpuolella. Seisoin katto-parvekkeella enkä tohtinut huutaa Eriolleni sanaakaan, sillä hän oli kuin unissakulkija, joka astelee kaikessa rauhassa jyrkän katon harjalla. Samassa huomasin tuon vanhan naisen kalliokeittiön edessä – Lampusan, joka seisoi siinä kädet ristissä ja hymyili. Kun katselin häntä, tarttui minuun ihmeellinen varmuuden tunne, jollaisen voi kohdata vain liekehtivässä vaarassa.

Tuosta illasta lähtien sai Erio toimia iltakellon soittajana. Kun kuulimme maljan kajahtavan, jätimme työn sikseen ja iloitsimme maitouhrin katselemisesta. Veli Otho kiirehti kirjastosta ja minä kasviarkistosta, yläkerran takasalista, ja myös Lampusa jätti lietensä, astui lähemmäs ja kuunteli lasta kasvoillaan ylpeän ihastunut ilme. Meitä ilahdutti tuolloin se päättäväisyys, jolla Erio piti eläimet järjestyksessä. Pian hän osasi kutsua jokaista omalla nimellä ja tepasteli sinisessä, kullalla kirjailussa pikku koltussaan sinne tänne eläinten ympäröimänä. Hän huolehti tarkasti myös siitä, että kaikki saivat maitoa ja järjesti mattimyöhäisillekin tilaa maljan äärelle. Hän saattoi kopauttaa juomaan saapunutta eläintä päärynäpuulusikalla päähän, tai, mikäli se ei lähtenyt paikalta riittävän nopeasti, tarttua sitä niskantyyvestä ja heittää sen kaikin voimin kauemmas. Miten rajusti hän niitä sattuikin kohtelemaan, pysyivät eläimet häntä kohtaan aivan säyseinä ja kesyinä, jopa nahkaa luodessaan, jolloin ne ovat kovin kiukkuisia. Niinpä kun käärmeet luovat nahkaa, eivät paimenet päästä karjaansa laiduntamaan Marmorijyrkänteiden lähelle, sillä pahaan paikkaan osunut pure-

ma kaataa vahvimmankin härän kuin salama olisi siihen iskenyt.

Eniten Erio rakasti suurinta ja kauneinta eläintä, jota veli Otho ja minä kutsuimme kreivittäreksi, ja joka oli jo ammoisista ajoista lähtien asunut rotkoissa, kuten olimme viininviljelijäin taruista päätelleet. Keihäskäärmeen keho on metallinpunainen, ja usein suomujen kuviot erottuvat kirkkaan messinginhohtavina. Mutta kreivittären suomujen kuviot hehkuivat puhtainta ja virheettömintä kultaa, muuttuakseen pääläella yhä kirkkaammin kimmeltäviksi, vihertäviksi jalokiviksi. Vihastuessaan se osasi venyttää kaulansa kilveksi, joka hyökkäyksen aikana säkenöi kuin kultainen peili. Näytti kuin muut olisivat osoittaneet kultaiselle kreivittärelle kunnioitustaan, sillä kukaan ei lähestynyt maljaa, ennen kuin kreivitär oli sammuttanut janonsa. Sitten näimme Erion hassuttelevan sen kanssa ja kreivittären hinkkaavan suippoa päätänsä Erion kolttuun kuin kissa.

Tämän jälkeen tarjosi Lampusa meille illallista, kaksi maljaa vaatimatonta viiniä ja kaksi viipaletta tummaa, suolaista leipää.

Terassilta voi astua lasioven kautta suoraan kirjastoon. Kauniina aamutunteina pidettiin nämä ovet selkosellaan, niin että veli Otho istui suuren pöytänsä ääressä kuin puutarhan nurkassa. Kävin aina mielelläni tässä huoneessa, jonka katossa lehtien vihreät varjot leikkivät, ja jonka hiljaisuuteen tunkeutui nuorten lintujen viserrys ja mehiläisten tuttu ininä.

Ikkunan viereen oli asetettu telineelle suuri piirustuslauta, ja seinillä kipusivat kirjahyllyt kattoon asti. Alin kirjarivi oli korkeissa lokeroissa, jotka oli erityisesti vässätty foliantteja varten – näihin kuului suuri *Hortus Plantarum Mundi* ja eräitä käsin kuvitettuja teoksia, jollaisia ei enää paineta. Näiden yläpuolella olivat näyttelokerot, joita voitiin vielä leventää esiin vedettävien levyjen avulla, ja joiden päällä oli irrallisia papereita ja kasviarkiston kelastuneita lehtiä. Lokeroitten tummille näyttelytauluille oli kiinnitetty kivettyneiden kasvien kokoelma, jonka olimme keränneet kivitalton kalkki- ja hiilikaivoksista; kokoelman viereen oli asetettu monenlaisia kristalleja, toiset koristeeksi, toiset taas jotta niitä voisi sielukkaan keskustelun aikana käsin punnita. Näiden yläpuolelle oli sijoitettu pienet niteet – ei kovinkaan laaja kasvitieteellinen kirjakokoelma, joka sisälsi kuitenkin kaiken liljoja koskevan kirjallisuuden. Tämä kirjaston osa jakaantui vielä kolmeen haaraan – teoksiin jotka käsittelivät muotoa, väriä ja tuoksua.

Kirjarivit jatkuivat pieneen halliin ja seurasivat portaita ylös kasviarkistoon. Hallissa oli paikka kirkkoisille, suurille ajattelijoilta ja vanhan ja uuden ajan klassisille kirjailijoille ja ennen muuta monenlaisille sanakirjoille ja haku-

teoksille. Illalla tapasin veli Othon tässä pienessä hallissa, jonka kamiinassa loimusi kuivista viiniköynnöksen oksista kyhätty valkea. Jos päivän työt olivat sujuneet hyvin, oli meillä tapana rentoutua sellaisen ajanvietteen parissa, missä tallataan tuttuja polkuja, ja missä vakiintuneelle tiedolle ja auktoriteeteille annetaan arvoa. Me pilailimme järjestämällä tietokilpailuja ja leikittelimme harvinaisilla tai melkein absurdeilla sitaateilla. Näissä leikeissä tulivat avuksemme nuo nahalla ja pergamentilla sidotut hiljaiset ja aina luotettavat legioonat.

Useimmiten nousin kasviarkistoon jo varhain ja jatkoin siellä töitä yli puolen yön. Muutettuumme taloon olimme antaneet pinnoittaa laattiat kunnon puulla ja pystytäneet pitkät rivit kaappeja. Kaappien hyllyille oli pinottu tuhansittain kasvistoarkkien nippuja. Arkisto oli vain pieneltä osin meidän keräämä, ja useimmat sen kokoamiseen osallistuneet kädet olivat jo kauan sitten lopullisesti kangistuneet. Etsiessäni jotakin tiettyä kasvia törmäsin silloin tällöin ajan kellertämiin arkkeihin, joiden haalistuneen allekirjoituksen oli laatinut itse suuri mestari Linnaeus. Näinä yön ja aamun hetkinä rikastutin rekisteriämme useilla uusilla korteilla – joskus kokoelman suurta nimiluetteloa, mutta myös »Pientä kasvistoa», johon kirjasimme huolellisesti kaikki Sataman seudun löydöt. Seuraavana päivänä kävi veli Otho uudet kortit vielä kirjojen kanssa läpi, nimesi vielä monta kasvia ja teki kortteihin tarkennuksia. Näin kasvoi vähitellen teos, joka jo syntyvaiheessaan lahjoitti meille paljon mielihyvää.

Kun olemme tyytyväisiä, tyytyvät aistimme karuimpiinkin lahjoihin, mitä tämä maailma tarjoaa. Olin aina

kunnioittanut kasvien valtakuntaa ja jäljittänyt sen ihmeitä pitkillä vaellusvuosillani. Ja minulle oli perin läheinen se hetki, jolloin sydän ei enää pysy rauhallisena, koska aavistamme olevamme paljastamassa salaisuutta, joka kätkeytyy jokaiseen siemeneen. Silti ei kasvun loistokkuus ollut koskaan päässyt lähemmäksi minua kuin näissä arkistotiloissa, joissa saattoi aina vainuta jo kauan sitten lakastuneen vihreyden tuoksun.

Ennen kuin asetuin levolle, käyskentelin vielä jonkin aikaa arkiston kapealla keskikäytävällä. Usein näyttivät kasvit juuri näinä keskiyön hetkinä paremmin kuin muulloin paljastavan minulle ihmeellisen loistonsa. Etäältä tunsin *Arabia desertan* varhaiskevään tuoksun, jota ahmin noissa laaksoissa, missä kasvaa valkotähtistä piikkipensasta; etäältä tunsin myös vaniljan tuulahduksen, joka virkistää vaeltajaa pylväskaktusmetsiköiden varjottomassa paahteessa. Sitten lehahti mieleen muistoja hillittömän yltäkylläisyyden hetkistä kuin tuuli olisi selannut vanhan kirjan sivuja – muistoja kuumista kosteikoista, missä *Victoria regia* kukkii, ja vuoroveden paljastamasta merenpohjasta, joka hehkuu keskipäivän aurin-gossa, kun sitä katselee haristuneen puutelineen varassa kaukana palmurannikon edustalla. Kuitenkaan minussa ei ollut sitä pelkoa, joka tarttuu meihin, aina kun kohtaamme kasvun ylitsepursuavan runsauden kuin se olisi jumalankuva, joka tuhatkätisenä vetää meitä puoleensa. Tunsin miten tutkimustemme myötä meissä kehittyi voimia, joiden avulla pystyimme lähestymään ja kesyttämään elämänmahteja niin kuin olisimme valjastaneet itsellemme ratsun.

Usein oli aamu jo valkenemassa, kun kävin makuulle kapealle kenttävuoteelle, jonka olin pystyttänyt kasviar-
kistoon.

5.

Lampusan keittiö ulottui pitkälle marmorikallioiden sisään. Sellaiset luolat tarjosivat entisinä aikoina suojan ja yösopen paimenille, mutta myöhemmin niistä oli rakennettu huoneita, jotka olivat kuin kykloopinkammioita. Jo varhain nähtiin Lampusan seisovan tulen ääressä, kun hän oli keittämässä Eriolle aamukeittoa. Keittotilaan liittyi vielä syvemmälle ulottuvia holveja, missä haisi maidolta, hedelmiltä ja maahan roiskuneelta viiniltä. Minä välttelin tätä Ruutakammioiden osaa, koska tunsin oloni kiusaantuneeksi Lampusan lähellä. Erio sitä vastoin oli perehtynyt täällä jokaiseen koloon.

Myös veli Othon näin usein vanhan Lampusan vierellä tulen äärellä. Othoa minun oli kiittäminen siitä onnesta, mikä minulle oli suotu Eriossa, Silvian rakkauden lapsessa. Osallistuimme aikoinaan Purppuraliigan ratsumiehinä sotaretkeen, johon Alta Planan vapaat kansat olivat antaneet syyn, ja joka sitten epäonnistui. Ollessamme ratsain matkalla soliin päin näimme usein Lampusan seisomassa majansa edustalla vierellään solakka tyttärensä, Silvia, joka oli pukeutunut punaiseen huiviin ja punaiseen hameeseen. Veli Otho seiso vierelläni, kun poimin maasta neilikan, jonka Silvia oli irrottanut hiuksistaan ja heittänyt pois. Ratsastaessamme eteenpäin varoitti veli Otho minua noidista, sekä vanhoista että nuorista – pilaillen, mutta äänessään hieman huolestunut sävy. Vielä enemmän minua lannisti nauru, jolla Lampusaa minua pilkkasi – se tuli kuin hävyttömän parittajan suusta. Mutta en kuitenkaan pystynyt pysymään loitolla hänen majastaan.

Kun pitkän poissaolon jälkeen palasimme Satamaan ja muutimme Ruutakammioihin, saimme kuulla, että Silvia oli synnyttänyt lapsen, hylännyt sen ja lähtenyt kotoa vieraiden matkaan. Tieto tästä tuli minulle sopimattomaan aikaan – ennen muuta koska se tavoitti minut juuri kun oli alkamassa aika, jonka olin varannut tutkijan rauhalliseen työhön sotaretken vaivojen jälkeen.

Tästä syystä annoin veli Otholle täydet valtuudet ottaa yhteyttä Lampusaan ja neuvotella tämän kanssa sopivaksi katsomallaan tavalla. Miten hämmästyinkään kun sain sitten kuulla, että veli Otho oli lapsen lisäksi ottanut Lampusan kattomme alle; ja kuitenkin osoittautui tämä askel meille kaikille siunaukselliseksi. Ja kuten oikeaan osuneen toimenpiteen tuntee erityisesti siitä, että se täydentää myös menneisyyttä, näin nyt myös Silvian rakkauden loistavan minulle uutta valoa. Ymmärsin että olin suhtautunut häneen ja hänen äitiinsä ennakkoluuloisesti; koska olin löytänyt hänet niin helposti, olin kohdellut häntä aivan liian kevytmielisesti niin kuin tiellä lojuvaa jalokiveä pidetään lasinsirpaleena. Ja kuitenkin osuu kaikki kallisarvoinen kohdallemme sattumalta – paras on ilmaista.

Jotta asiat saatiin järjestykseen, tarvittiin siis ennakkoluulottomuutta, joka puolestaan oli veli Otholle ominainen piirre. Hänen periaatteenaan oli lähestyä ihmistä kuin harvinaista löytöä, jonka voi vaelluksella kohdata. Hän kutsui ihmisiä mielellään optimaateiksi, vihjatakseen että *kaikki* ihmiset on laskettava maailman synnynnäiseen aatelistoon, ja että jokainen ihminen voi antaa meille kaikkein korkeimman lahjan. Hän käsitteli heitä

kuin ihmeillä täytettyjä astioita ja myönsi heille ruhtinainden oikeuksia kuin kunniamerkkejä. Ja huomasin todellakin, että jokainen joka lähestyi häntä, avautui kuin talviunesta heräävä kasvi – ei niin, että olisi tullut paremmaksi, vaan koska alkoi muistuttaa enemmän itseään.

Muutettuaan Ruutakammioille otti Lampusa huolehtiakseen taloudesta. Työ luonnistui häneltä, eikä hänellä puutarhassakaan ollut peukalo keskellä kämmentä. Kun veli Otho ja minä kylvimme tiukasti säännön mukaan, huiski hän siementä summittaisesti sinne tänne ja antoi rikkaruohon rehoittaa miten sattui. Ja silti hän sai pienellä vaivalla oraalle ja sadoksi asti kolme kertaa sen mitä me. Huomasin usein, miten hän katsoi pilkallisesti nauraen niitä soikeita porsliinitauluja, jotka olimme painaneet puutarhapenkkiimme, ja joista oli veli Othon hienolla etikettitekstauksella luettavissa kasvin laji ja suku. Samalla hän paljasti viimeisen jäljellä olevan kulmahampaansa niin kuin villisika paljastaa torahampaansa.

Vaikka Erion tavoin kutsuinkin häntä 'äitimuoriksi', puhui hän minulle vain talousasioista, ja usein aika pilailevaan tapaan niin kuin kapakan tarjoilijatar. Silvian nimi ei noussut koskaan esiin keskusteluissamme. Siitä huolimatta minusta ei ollut miellyttävää, että Lauretta tuli eräänä iltana, tuon muureilla vietetyn yön jälkeen, noutamaan minua. Ja kuitenkin juuri tässä tilanteessa Lampusa käyttäytyi erityisen siivosti ja nouti nopeasti pöytänsä viiniä, marsipaania ja leivoksia.

Erio tuotti minulle yhtä lailla isyyden luonnollista kuin adoption henkistäkin mielihyvää. Me rakastimme hänen hiljaista ja tarkkaavaista luonnettaan. Kaikilla lapsilla on

tapana matkia toimia, joita näkevät pikku maailmassaan, ja niin kiinnostui hänkin jo varhain kasveista. Usein näimme hänet istumassa terassilla tarkastelemassa liljaa, jonka oli määrä puhjeta kukkaan, ja kun se sitten avautui, kiiruhti hän kirjastoon ilahduttamaan veli Othoa uutisiltaan. Samoin hän seisoi mielellään aamuvarkaisella mar-morialtaalla, jossa kasvatimme Zipangun lumpeita. Kun auringon ensimmäiset säteet osuivat lumpeisiin, avautuivat niiden kehät pehmeän äänen säestämänä. Olin varannut hänelle myös pienen tuolin kasviarkistoon – siinä hän usein istui katsellen työskentelyäni. Kun huomasin hänet hiljaisena vierelläni, tunsin virkistäväni, ikään kuin syvät ja iloiset elonkipunat, jotka hehkuivat pienes-sä kehossa, huiputtaisivat ympäröiviä esineitä loihtimal-la niihin uuden loisteen. Minusta näytti, että eläimet etsivät hänen läheisyyttään, sillä kun kohtasin hänet puutarhassa, huomasin että punaiset kovakuoriaiset, joita kansa kutsuu 'Friggan kukoiksi'⁵, parveilivat aina hänen ympärillään; ne juoksentelivat pitkin hänen käsivarsiaan ja leikittelivät hänen hiuksillaan. Hyvin erikoista oli myös, että Lampusan kutsuessa keihäskäärmeitä ne asettuivat kulhon ympärille hehkuvaksi punokseksi, kun taas Erion niitä kutsuessa ne asettuivat säteittäin kulhon ympärille muodostaen kiekkomaisen kuvion. Veli Otho oli pannut tämän ensimmäisenä merkille.

Näin olimme joutuneet tilanteeseen, jossa elämämme poikkesi niistä suunnitelmista, joita olimme sitä varten kutoneet. Pian huomasimme, että poikkeaminen oli eduksi työllemme.

6.

Olimme asettuneet tänne perehtyäksemme perusteellisesti kasveihin ja tästä syystä aloitimme vanhan ja hyväksi osoittautuneen opillisen työjärjestyksen mukaan hengityksestä ja ravinnon hankinnasta. Kuten kaikki tämän maailman oliot tahtovat kasvitkin puhua meille, mutta niiden kielen ymmärtämiseen tarvitaan puhtaat aistit. Vaikka kasvien itäminen, kukkiminen ja lakastuminen kätkeytyykin lumeeseen, mitä mikään luotu ei voi väistää, voidaan kyllä aavistaa, mitä muuttumatonta näennäisen ulkokuoren taakse on suljettu. Taitoa jolla katse terävöitetään tämän näkemiseen, kutsui veli Otho 'ajan poisimemiseksi' – vaikkei hän uskonutkaan, että puhtaan tyhjyyden voisi tavoittaa kuoleman tällä puolen.

Kun olimme muuttaneet Ruutakammioihin, huomasimme että tutkimuksemme aihe alkoi, melkein vastoin tahtoamme, avartua. Ehkä Ruutakammioiden vahva ilma ohjasi ajatuksemme uuteen suuntaan, niin kuin liekki palaa puhtaassa hapessa kiihkeämmin ja kirkkaammin. Jo muutaman viikon kuluttua huomasin, että esineet olivat muuttuneet – ja havaitsin muutoksen lähinnä puutteena, koska kieli ei minua enää tyydyttänyt.

Eräänä aamuna kun katselin terassilta Satamaa, näytti sen vesi minusta entistä syvemmältä ja loistavammalta, ikään kuin olisin tarkastellut sitä ensi kertaa samentumattomin aistein. Samalla hetkellä tunsin, melkein tuskillisesti, miten sana kirposi näistä vaikutelmista niin kuin jänne kirpoaa, jos jouta jännitetään liikaa. Olin nähnyt välähdyksen maailmansilmän kehäkalvosta, ja tästä hetkestä lähtien ei kieleni enää pystynyt toimittamaan tavallista tehtävänsä. Kuitenkin minussa virittyi

uusi valppaus. Niin kuin lapset, kun valo kääntyy niiden silmän sisältä ulospäin, hapuilevat käsillään tietä etsien, niin etsin minäkin sanoja ja kuvia käsittääkseni uuden loiston, jolla esineet minua sokaisivat. En ollut koskaan aikaisemmin aavistanut, että puhuminen voi aiheuttaa sellaista kärsimystä, enkä kuitenkaan kaivannut takaisin helpompaan elämään. Jos toivomme että osaamme eräänä päivänä lentää, on ilman apua suoritettu hyppy meille arvokkaampi kuin tuttujen ja turvallisten teiden tallaaminen. Tämä selittää myös sen huimauksen tunteen, joka minuun usein tarttui, kun yritin hypätä.

Tuntemattomilla poluilla menetämme helposti tajun kohtuudesta ja mittasuhteista. Oli onni, että astellessamme eteenpäin ohjasi ja suojeli veli Otho minua. Kun olin tavoittanut jonkin sanan olemuksen, kiiruhdin alakertaan, usein kynä vielä kädessä, samalla kun hän oli nousemassa kasviarkiston portaita samanlainen viesti mielessä. Erityisen mielellään kyhäsimme arvoituksia, joita kutsuimme 'malleiksi' – kirjoitimme helpolla mitalla kolme–neljä säettä muistilapulle. Niillä yritimme kiinnittää palasen maailman mosaiikkiin, niin kuin kiviä kiinnitetään metalliin. Myös malleissa lähdimme liikkeelle kasveista ja pitäydyimme aina niihin. Tällä tavoin kuvasimme esineitä ja muodonmuutoksia, hiekanjyvistä aina Marmorijyrkänteisiin ja ohikiitävästä sekunnista aina täyteen vuodenaikaan asti. Illalla otimme muistilaput esiin, ja kun olimme ne lukeneet, poltimme ne kamiinassa.

Pian huomasimme, miten elämä meitä kannatti, ja miten uusi varmuus tarttui meihin. Sana on samalla sekä

kuningas että taikuri. Korkeana esikuvanamme toimi Linnaeus, joka sanan valtikalla oli tunkeutunut eläin- ja kasvikunnan kaaokseen. Ja ihmeellisempänä kuin mikään miekalla valloitettu valtakunta säilyy hänen valtansa kukkaniituilla ja matojen mailla.

Kun seurasimme hänen esikuvaansa, virisi meissäkin aavistus, että elementtien joukossa vallitsee järjestys, sillä ihminen tuntee syvää vaistomaista halua jäljitellä heikon henkensä voimalla luomistekoa niin kuin lintu rakentaa vaistonsa varassa pesää. Vaivamme palkittiin ylenpalttisesti, kun oivalsimme, että kaiken tämän maailman sattuman ja sekaannuksen alla vaikuttaa muuttumaton ja kätkeyty mitta ja sääntö. Nousemme kohti salaisuutta, joka verhoutuu utuun. Kun askel askeleelta valloitamme vuorta, häviävät horisontin satunnaiset muodot vähitellen näkyvistä, ja kun olemme nousseet tarpeeksi korkealle, meitä ympäröi kaikkialla, missä vain satummekin seisomaan, puhdas kehä, joka vihkii meidät ikuisuuteen.

Tietenkin touhumme jäi kisällin asteelle, pelkäksi tavaamiseksi. Kuitenkin tunsimme, että meitä palkittiin suurella ilolla, kuten jokaista, joka ei jää tavanomaisuuksien vangiksi. Maa Sataman ympärillä ei enää sokaissut meitä, ja kuitenkin se työntyi esiin kirkaampana, samalla kun sen geometriset muodot korostuivat. Päivät virtasivat vuolaana, kuin korkean sillan alitse, entistä nopeammin ja voimakkaammin. Ajoittain, kun länsituuli puhalsi, tavoitimme aavistuksen varjottoman ilon nautinnosta.

Ennen kaikkea pääsimme hieman eroon siitä ahdistavasta pelosta, joka sekoittaa mielen kuin suolta nouseva sumu. Miten kävikään niin, että kun Riistanvalvoja vah-

visti valtaansa alueellamme, me vain uppouduimme työhön. Olimme tavoittaneet aavistuksen ilosta, jonka loisteessa kaikki kuvajaiset hälvenevät.

Riistanvalvoja, mauretaniaalaisten veljeskunnan vanha Ukko, oli meille tuttu jo aikojen takaa. Olimme tavanneet hänet usein veljeskunnan kokouksissa ja viettäneet monta iltaa hänen pöydässään pelistä, ateriasta ja ryypyistä nauttien. Hän kuului niihin hahmoihin, joita mauretaniaalaiset samanaikaisesti sekä kunnioittavat suurena herrana että pitävät hieman naurettavana ilmestyksenä – niin kuin hymähdellään vanhalle ratsuväen everstille, joka tulee maatilaltaan hieman liian usein entiseen varuskuntaansa vierailulle. Riistanvalvoja painui heti mieleen jo senkin takia, että hänen vihreä, kultaisilla rautatammen lehdillä kirjailtu frakkinsa veti heti kaikkien huomion puoleensa.

Hänen varallisuuttaan pidettiin valtavana, ja juhlat joita hänellä oli tapana järjestää kaupunkitalossaan, olivat ylenpalttisia. Niissä syötiin tukevasti ja ryypättiin rajusti vanhaan hyvään tyyliin, ja suuren pelipöydän tammilevy notkui kultalastissa. Kaikki olivat kuulleet myös niistä itämaisista juomingeista, joita järjestettiin veljeskunnan kokelaille hänen pienessä huvilassaan. Minulla oli usein tilaisuus seurata häntä läheltä, ja minuun teki vaikutuksen se vanhan vallan ilmapiiri, joka väreili salaperäisenä hänen ympärillään kuin olisi metsästä häneen tarttunut. Tuolloin ei hänen olemukseensa kuuluva jäykkyys minua juuri häirinnyt, sillä kaikki mauretaniaalaiset omaksuvat ajan mittaan väkisin tämän luonteenpiirteen. Erityisesti tuli tämä piirre esille hänen katseessaan. Hänen silmissään paloi, erityisesti milloin hän nauroi, pelkoa herättävän hyväntahtoisuuden kipuna. Hänen silmänsä hehkui-
vat punertavina kuin vanhalla juomarilla, ja samalla ne

kuitenkin ilmaisivat oveluutta ja murtumatonta voimaa – niin, joskus jopa ylivoimaista valtaa yli muiden. Noina aikoina hänen läheisyytensä oli meistä miellyttävää – me elimme ylimielisyyden vallassa ja kuuluimme maailman mahtavien pöytäseuraan.

Myöhemmin kuulin veli Othon sanovan mauretania-laisajoistamme, että erehdys muuttuu virheeksi, vasta kun erehdykseen takerrutaan. Sanat tuntuivat sitä totuudellisemmilta, mitä enemmän ajattelin tilannetta, missä elimme silloin kun veljeskunta veti meitä puoleensa. On tuhon aikoja, jolloin elämän ytimeen piirretty muoto soteutuu. Kun joudumme nämä ajat kokemaan, hoipertellemme sinne tänne kuin tasapainon menettäneenä. Vajamme epämääräisestä ilosta epämääräiseen kipuun, samalla kun tietoisuus menetyksestä, mikä aina kiihottaa meitä, heijastaa tulevaisuuden ja menneisyyden entistä kiehtovampana. Harhailemme kaikonneissa aikakaussissa ja etäisissä utopioissa, ja samalla nykyhetki hämärtyy.

Kun olimme tämän puutteen tajunneet, pyrimme siitä eroon. Kaipasimme olla läsnä, päästä kosketukseen todellisuuden kanssa, ja päästäksemme eroon pitkästäymisestä tunsimme vetoa jäähän, tuleen ja korkeisiin ilmakerroksiin. Ja kuten aina kun epäröinti ja täyteys sulautuvat toisiinsa, turvauduimme nytkin väkivaltaan – eikö se olekin ikuinen heiluri, joka ajaa viisaria yötä päivää eteenpäin? Näin siis aloimme haaveilla vallasta ja ylivoimaisuudesta, ja sotilaallisista muodostelmista, jotka rohkeasti ryhmittyneinä käyvät päin toisiaan tappavassa elämäntaistelussa, päättyipä se sitten voittoon eli tappioon. Kaikkea tätä tutkimme suurella mielihyvällä, niin kuin tarkkail-

laan etsauksen syntymistä, kun happo pureutuu hiotun metallin tummalle peilille. Koska meillä oli tämänkaltaisia taipumuksia, oli väistämätöntä, että mauretaniaiset ottivat meihin yhteyttä. Meidät ohjasi veljeskunnan toimintaan Capitano, joka oli kukistanut Iberian maakuntien suuren kapinan.

Joka tuntee salaisten veljeskuntien historiaa, tietää että niiden toiminnan laajuutta on vaikea arvioida. Yhtäläillä tunnettua on, miten rehevästi ne versovat oksia ja siirtokuntia, ja jos yrittää seurata niiden jälkiä, eksyy äkkiä labyrinttiin. Tämä koski myös mauretaniaisia. Erityisen outoa oli kokelaan huomata, miten järjestön jäsenet, jotka kuuluivat toisiaan kuolettavasti vihaaviin ryhmiin, keskustelivat keskenään kaikessa rauhassa neuvotteluihin varatuissa tiloissa. Mauretaniaalaisten johtajat olivat ottaneet tavoitteekseen tulla taitureiksi maailmallisten asioiden hoitamisessa. He ajattelivat, että valtaa on käytettävä jumalten tavoin täysin vailla intohimoa, ja niinpä heidän koulunsa lähettikin maailmalle miehiä, joiden pelkoa herättävä henki oli koulittu ruhtinaallisen kirikkaaksi ja vapaaksi. Samantekevää tähtäsikö heidän toimintansa kapinaan vai järjestyksen palauttamiseen – missä he sitten voittivatkaan, voittivat he mauretaniaalaisina, ja ylpeästi kajahtava sananparsi *semper victrix* ei sopinut opinkappaleeksi niinkään jäsenille kuin päämiehelle. Keskellä villinä laukkaavaa aikaa seisoivat hän vakaana, ja hänen loistosunnoissaan ja palatseissaan tiesi seisovansa lujalla perustalla.

Emme kuitenkaan hakeutuneet sinne nauttiaksemme rauhasta. Kun ihminen menettää otteen, alkaa pelko

hallita ja heittelee häntä pyörteissään sinne tänne. Mutta mauretaniaalaisten parissa vallitsi rikkumaton tyven kuin pyörremyrskyn keskuksessa. Sanotaan että joka puotoa kuiluun, näkee esineet korkeimman asteen selkeydellä kuin linssi terävöittäisi kuvaa liikaa. Tämän kyvyn nähdä, tosin ilman pelkoa, tavoitti Mauretanian ilmanalassa, joka oli läpikotaisin paha. Milloin kauhu hallitsi, lisääntyi ajatuksen viileys ja henki otti etäisyyttä asioihin. Katastrofin hetkellä vallitsi hyvä mieliala ja tilanteesta tehtiin pilaa niin kuin panttilainan antaja olisi pilaillut panttaajan tappioiden kustannuksella.

Tuolloin minulle selvisi, että paniikki jonka varjo aina levittäytyi suurten kaupunkiemme ylle, löysi vastapainon muutamien harvojen ihmisten pelottomassa itsevarmuudessa, kun nämä kotkien lailla kiersivät hämäräien kärsimysten yläpuolella. Kerran kun istuimme iltaa Capitanon seurassa nauttien viinistä, hän tuijotti uneksuen huurteiseen maljaansa kuin mennyt aika olisi sulkeutunut sen sisään ja virkkoi mietteliäänä: »Kuohuviini ei ole koskaan maistunut paremmalta kuin koneiden vieressä sinä iltana, kun poltimme Saguntin maan tasalle.» Ja me ajattelimme: »Parempi suistua kuiluun tämän miehen rinnalla kuin elää sellaisten seurassa, jotka pelko pakottaa polvilleen tomuun.»

Nyt tosin poikkean aiheesta. Henki jota mikään ei enää sido ja jota pilapuheetkin väsyttävät, voi iloita peleistä, joita mauretaniaalaisilta voi oppia. Heidän käsissään muovautui maailmasta kartta, jonka kuviot on selkeästi kaiverrettu piirtimellä ja muilla kiiltävillä instrumenteilla niitä varten, jotka haluavat olla asioista hyvin

perillä. Tästä syystä näytti erityisen kummalliselta, että tässä kirkkaassa, varjottomassa ja mitä abstrakteimmassa tilassa saattoi törmätä Riistanvalvojan kaltaiseen hahmoon. Aina kun vapaa henki pystyttää herruutensa jonnekin, hakeutuu sen läheisyyteen kuitenkin myös hämärää väkeä, niin kuin käärmeet kerääntyvät kiemurtelemaan avoimen tulen ympärille. Nämä hämärät ja alkukantaiset voimat ovat jo vanhastaan perillä vallankäytön kysymyksistä ja huomaavat nyt, että tilaisuus, jota ne ovat aina mielessään hautoneet, on vihdoinkin kypsynyt, ja juuri nämä voimat nostavat tyrannin valtaan. Tuolloin syntyy suurissa veljeskunnissa salaisia ja maanalaisia ryhmiä, joiden johtoa kukaan historiantutkija ei tunne. Tuolloin syntyy myös taisteluita, jotka leimahtavat vallan sisimmässä piirissä, vaikeasti ymmärrettäviä, hienovaraisia kuvien ja ajatusten taisteluita, missä idolit ja henget ottavat mittaa toisistaan.

Näissä yhteenotoissa moni sai oppia, mitä oikealla, alkuperäisellä oveluudella tarkoitetaan. Näin kävi myös minulle, kun jouduin tunkeutumaan Riistanvalvojan metsästysmaille löytääkseni kadonneen Fortunion. Siitä lähtien olen tiennyt, missä rohkeuden ja uhkarohkeuden raja kulkee, ja olen vältellyt metsän synkkiä reuna-alueita, joita Ukko joka oli mestari sekoittamaan puheessaan ovelaa moniselitteisyyttä harkittuun tavanomaisuuteen, kutsui mielellään »Teutoburginmetsäkkeen».